

Zgłoszony do druku: 13.04.2025

Przyjęty do druku: 23.06.2025

DOI: <https://doi.org/10.12775/AKZ.2025.007>

Katarzyna Łukasiak
(Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

STRATEGIA ARCHIWÓW EUROPEJSKICH NA LATA 2025–2030. ANALIZA TREŚCI I KIERUNKÓW ROZWOJU

Słowa kluczowe

strategia archiwów europejskich 2025–2030, polityka unijna wobec archiwów, archiwa w Unii Europejskiej, zrównoważone archiwa, zasada jednorazowości, Europejska Grupa do spraw Archiwów, archiwa w Cyfrowej Europie, interoperacyjna Europa, Jednolity Portal Cyfrowy

Keywords

Strategy of the European Archives 2025–2030, EU archival policy, archives in the European Union, sustainable archives, once-only principle, European Archives Group, archives in Digital Europe, interoperable Europe, Single Digital Gateway

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie wstępnych informacji na temat Strategii Archiwów Europejskich na lata 2025–2030, wzbogaconych o komentarz naukowy. Ponadto artykuł prezentuje najważniejsze fakty dotyczące Europejskiej Grupy Archiwów oraz regulacji prawnych, które – zdaniem tego europejskiego gremium – powinny w szczególności angażować archiwa w Europie. Wśród zastosowanych metod badawczych dominowały krytyka

Katarzyna Łukasiak, doktor nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, specjalizująca się w archiwistyce i zarządzaniu dokumentacją. Adiunkt w Katedrze Archiwistyki i Zarządzania Dokumentacją UMK. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na polityce UE wobec archiwów, archiwach cyfrowych, zarządzaniu dokumentacją elektroniczną oraz prawnych aspektach działalności archiwalnej. W pracy analizuje nowoczesne rozwiązania w zakresie zarządzania dokumentacją i funkcjonowania archiwów, ze szczególnym uwzględnieniem światowych trendów oraz unijnych rozwiązań w kontekście cyfrowej i neutralnej klimatycznie Europy.

E-mail: klukasiak@umk.pl

ORCID ID: 0000-0001-5364-684X

oraz analiza zgromadzonego piśmiennictwa – w tym tekstów źródłowych, literatury naukowej oraz norm prawnych, które stanowią podstawę niniejszych rozważań. Artykuł został podzielony na kilka części, których układ odpowiada strukturze samej strategii. Choć głównym tematem artykułu są cele strategiczne i działania podejmowane przez europejskie archiwa, tekst porusza również istotne kwestie, takie jak: udział archiwów we wspólnotowych wyzwaniach związanych z dostępem do danych, wykorzystaniem sztucznej inteligencji, promowaniem zrównoważonych praktyk cyfrowych czy zasadą jednorazowości. Podkreślono rosnącą rolę archiwów w budowie jednolitego rynku cyfrowego oraz potrzebę ich rozwoju w duchu zrównoważonego rozwoju, co znajduje odzwierciedlenie i potwierdzenie w licznych aktach prawnych, które w nadchodzących latach będą wyznaczać kierunki działań zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym.

Summary

Strategy of the European Archives 2025–2030. Analysis of the Content and Development Directions

The aim of this article is to present preliminary information about the Strategy of the European Archives 2025–2030, complemented by scholarly commentary. The paper also outlines the most important facts concerning the European Archives Group and the legal regulations which, according to this European body, should particularly engage archives across Europe. The research methods applied mainly included critical review and analysis of the collected literature – encompassing primary documents, academic studies, and legal documents, which form the basis of these considerations. The article is divided into several parts, structured in accordance with the framework of the strategy itself. Although the main focus of the paper is on the strategic goals and actions undertaken by European archives, it also addresses key issues such as the participation of archives in common challenges related to data access, the use of artificial intelligence, the promotion of sustainable digital practices, and the implementation of the once-only principle. The article highlights the growing role of archives in building the digital single market and the need for their development in line with the principles of sustainability — a tendency reflected and confirmed in numerous legal acts that, in the coming years, will set the direction for archival activities at both the EU and national levels.

Wstęp

Dnia 1 I 2025 r. Polska przejęła prezydencję w Radzie Unii Europejskiej. Jest to okres sześciu miesięcy, podczas których państwo członkowskie przewodniczy posiedzeniom Rady Unii Europejskiej oraz reprezentuje ją na arenie międzynarodowej. Jest to druga prezydencja Polski, pierwsza miała miejsce w 2011 r. Wówczas w Krakowie zostały zainicjowane prace nad pierwszą strategią dla archiwów europejskich¹. Był to zatem moment doniosły i istotny dla rozwoju archiwów. W 2025 r. zaczęła obowiązywać druga strategia na lata 2025–2030, której wdrażanie w Unii Europejskiej było tematem 36. spotkania członków Europejskiej Grupy do spraw Archiwów, które odbyło się 3 IV 2025 r. w Warszawie².

Strategia Archiwów Europejskich na lata 2025–2030 jest głównym przedmiotem niniejszego artykułu, który ma charakter przyczynkowy. Jego nadrzędnym celem jest przybliżenie wstępnych informacji wzbogaconych o naukowy komentarz. Ponadto, artykuł prezentuje najważniejsze fakty odnoszące się do Europejskiej Grupy do spraw Archiwów oraz regulacji prawnych, które – zdaniem tego europejskiego gremium (a stanowiące załącznik do strategii) – powinny w szczególności angażować archiwa w Europie, aby wspólnie budować jej siłę.

Realizacji wyżej określonego celu posłużyła zasadniczo jedna, nieskomplikowana metoda badawcza – krytyczna analiza zgromadzonego piśmiennictwa, obejmującego teksty, literaturę naukową oraz akty normatywne, stanowiące fundament niniejszych rozważań. Artykuł stanowi zatem analizę źródła, jakim jest strategia, wraz z omówieniem jej głównych założeń.

Choć sama strategia nie jest jeszcze przedmiotem pogłębionych badań naukowych, to – patrząc szerzej – polityka Unii Europejskiej wobec archiwów zyskuje na znaczeniu i popularności³.

Artykuł został podzielony na kilka części. Pierwsza z nich przedstawia podstawowe i oficjalne informacje dotyczące Europejskiej Grupy do spraw Archiwów jako autora strategii. Druga część omawia główne założenia dokumentu. W kolejnych częściach przeanalizowano cele strategii oraz akty prawne wymienione w załączniku, które mają kluczowe znaczenie dla

¹ „Report from the Commission to the Council Summary”.

² Polska Prezydencja w Radzie Unii Europejskiej, „Europejska Grupa Archiwalna”.

³ W polskim piśmiennictwie omawiane są różnorodne tematy związane z szeroko rozumianą polityką unijną wobec archiwów, w tym patrz m.in.: Stępiak, „Archiwa w polityce europejskiej”, 23–43; Schlenker, „Integrating Europe”, 53–64; Schlenker, „The transnational archival memory”, 79–86; Pełowska, „The European Union Policy”, 151–65; Łukasiak, „Dokument w kontekście unijnej polityki”, 227–36. Warto również zauważyć, że wpływ polityki unijnej na polskie prawodawstwo oraz podejmowane działania jest widoczny również w literaturze, czego dowodem są liczne odwołania do ustaleń unijnych, patrz. m.in.: Konstankiewicz, „Regulacje prawa polskiego”, 15–67; Konstankiewicz, „Kształtowanie podstaw prawnych”, 337–66; Konstankiewicz, „Współczesne wyzwania”, 139–46; Konstankiewicz, „Zmiany w zakresie udostępniania”; Strykowska, „Problematyka ochrony dóbr kultury”, 43–53.

jej wdrożenia (zgodnie ze stanem prawnym na styczeń 2025 r.). Można więc uznać, że struktura artykułu odpowiada układowi samej strategii.

Temat jest złożony i każdy z przedstawionych aspektów mogłyby stanowić przedmiot odrębnych, pogłębionych badań. Kluczowe dla niniejszych rozważań jest ustalenie zakresu kompetencji organów unijnych wobec archiwów. Trzeba przy tym wskazać, że „polityka unijna wobec archiwów wchodzi w zakres dziedziny kultury i dziedzictwa kulturowego”⁴, która jest stosunkowo nowym obszarem działań UE. Pomimo że aktywność w tym obszarze obserwujemy już od dawna, z formalnoprawnego punktu widzenia rozpoczęła się wraz z wejściem w życie Traktatu o Wspólnocie Europejskiej (TWE) w wersji z Maastricht, czyli od 1 XI 1993 r.⁵ Traktat stanowił punkt zwrotny w historii polityki kulturalnej Wspólnoty, bowiem dopiero wówczas prawo pierwotne przyznało UE rzeczywistą kompetencję do prowadzenia działalności w obszarze kultury. Mowa o trzeciej kategorii kompetencji⁶, która nie została nazwana⁷. Jest to zatem kompetencja w zakresie prowadzenia działań w celu wspierania, koordynowania lub uzupełniania działań państw członkowskich, nie zastępując jednak ich kompetencji w tych dziedzinach. Zgodnie prawem Unii, tzw. działania komplementarne (a więc te wpisujące się w trzecią kategorię kompetencji) mają zastosowanie wobec dziedzin o wymiarze europejskim, do których zaliczamy m.in. kulturę⁸.

Zdecydowanie szerszy zakres działań mają organy unijne wobec regulacji rynku wewnętrznego, które w określonych zakresach obowiązują również archiwa. W obszarze tym, traktaty przyznają kompetencję dzieloną, co znaczy, że organy unijne z mocą prawodawczą wpływają na krajowej porządku prawne⁹.

Europejska Grupa Archiwów [European Archives Group]

⁴ Stępnia, „Archiwa w polityce europejskiej”, 23–4. Więcej na temat polityki kulturalnej Unii Europejskiej, patrz: Gierat-Bieroń, *Polityka kulturalna Unii Europejskiej*.

⁵ Traktat z Maastricht (Traktat o Unii Europejskiej) został podpisany w niewielkiej miejscowości w Holandii 7 II 1992 r. i wszedł w życie po jego ratyfikowaniu 1 XI 2003 r. przez wszystkie państwa członkowskie. Więcej na ten temat patrz: Galster, *Podstawy prawa Unii Europejskiej*, 64; „Traktat o Unii Europejskiej”.

⁶ Zasada przyznania kompetencji wyznacza granice kompetencji Unii Europejskiej. Po pierwsze, określa podział kompetencji (dziedzin) między państwa członkowskie a Unię Europejską, a po drugie dokonuje podziału kompetencji (uprawnień) między instytucjami Unii Europejskiej. Na tej podstawie UE – a w zasadzie jej organy działa wyłącznie w granicach kompetencji przyznanych w traktatach przez państwa członkowskie, patrz: Grzeszczak, „Art. 5”.

⁷ Saganek, „Art. 2”.

⁸ Art. 6 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Patrz: „Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą”.

⁹ Zgodnie z art. 2 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej: „Jeżeli Traktaty przyznają Unii w określonej dziedzinie kompetencję dzieloną z Państwami Członkowskimi, Unia i Państwa Członkowskie mogą stanowić prawo i przyjmować akty prawnie wiążące w tej dziedzinie. Państwa Członkowskie wykonują swoją kompetencję w zakresie, w jakim Unia nie wykonała swojej kompetencji. Państwa Członkowskie ponownie wykonują swoją kompetencję w zakresie, w jakim Unia postanowiła zaprzestać wykonywania swojej kompetencji”.

Strategia archiwów europejskich na lata 2025-2030 (dalej: strategia) jest dokumentem opracowanym przez Europejską Grupę do spraw Archiwów (dalej: EGA) i wyznaczającym kierunek jej prac oraz aktywności na forum organów unijnych.

EGA jest oficjalną grupą ekspercką Komisji Europejskiej (dalej: KE) powołaną do życia w kwietniu 2006 r.¹⁰. Choć jest to osadzone w czasach współczesnych, to początku polityki wobec archiwów należy upatrywać znacznie wcześniej¹¹. Nie wchodząc w szczegóły tego procesu, który był ewolucyjny i wielowątkowy, w 2005 r. jednym z priorytetów KE w sprawozdaniu na temat archiwów po rozszerzeniu UE było powołanie oficjalnej grupy eksperckiej składającej się z przedstawicieli państw członkowskich w celu wymiany doświadczeń, opracowania rekomendacji, dobrych praktyk oraz podejmowania skoordynowanych prac archiwalnych w Europie¹². Postulat ten został powtórzony w zaleceniach Rady Unii Europejskiej¹³, a już wiosną 2006 r. EGA została powołana do życia¹⁴.

Misją działalności kolegium jest zapewnienie współpracy i koordynacji w sprawach związanych z archiwami. EGA doradza również Komisji w kwestiach mających wpływ na archiwa, współpracując w licznych programach unijnych¹⁵. Nie są to jedyne zadania EGA. Została wyznaczona do realizacji i kontynuacji prac określonych w Raporcie dotyczącym archiwów po rozszerzeniu z 2004 r., zaleceniach Rady z 2005 r. oraz w sprawozdaniu z postępów dla Rady z dnia 1 VIII 2008 r.¹⁶. Wśród zadań, które zyskują na znaczeniu w obecnych uwarunkowaniach, znajduje się m.in. wspieranie Sekretariatu Generalnego KE (dalej: SG) w przygotowywaniu inicjatyw politycznych w obszarze zarządzania dokumentacją i archiwami, a także podejmowanie współpracy między Komisją a państwami członkowskimi oraz zainteresowanymi stronami w kwestiach związanych z wdrażaniem unijnego prawodawstwa, programów i polityk, które mogą mieć wpływ na archiwa¹⁷.

Warto również zaznaczyć, że EGA przewodniczy przedstawiciel SG. Sam Sekretariat może konsultować się z Grupą w każdej sprawie dotyczącej zarządzania dokumentacją i archiwami, jak również w innych kwestiach, które mogą wpływać na ten obszar w ramach Unii¹⁸. Nie sposób pominąć znaczenia tej roli, SG nie tylko koordynuje wewnętrzne

¹⁰ „Informal Commission Expert Group”; „Rules of procedure of the European Archives Group”; „General Framework governing the establishment”.

¹¹ Schlenker, „Integrating Europe”, 53–4.

¹² „Report on archives in the enlarged European Union”.

¹³ „Council Recommendation of 14 November 2005”.

¹⁴ „Rules of procedure of the European Archives Group”.

¹⁵ Są to następujące programy: Archives Portal Europe, eARK project, Connecting Europe Facility eArchiving building block, patrz: European Archives Group; Register of Commission Expert.

¹⁶ „General framework governing the establishment”, art. 2.

¹⁷ „Informal Commission Expert Group”, 1.

¹⁸ Ibid.

funkcjonowanie KE, ale także dba o sprawny przepływ informacji i współpracę pomiędzy poszczególnymi jej jednostkami oraz instytucjami UE. Ponadto, formułuje dobre praktyki i postuluje zmiany mające na celu usprawnienie działalności Komisji, w tym również w zakresie zarządzania dokumentacją¹⁹.

Strategia archiwów europejskich na lata 2025–2030

Strategię przyjęto na posiedzeniu EGA w dniu 30 V 2024 r.²⁰. Jest to drugi dokument o charakterze strategicznym odnoszący się do archiwów europejskich. Pierwszy z 2012 r. odwoływał się do roli archiwów w erze cyfrowej²¹. Zaprezentowane wówczas zagadnienia, tj. digitalizacja, ponowne wykorzystanie informacji sektora publicznego przez archiwa²² czy też udostępnianie online – w kontekście coraz nowszych wyzwań – nie stanowią dziś większego problemu w skali europejskiej. Podkreślić trzeba, że cele strategiczne z 2012 r. korespondowały z aktualnym wówczas prawodawstwem unijnym. Podobnie jest w przypadku strategii 2025–2030.

Prace nad ostatecznym kształtem dokumentu trwały dwa lata. Zostały zainicjowane podczas 31. spotkania EGA w Oslo 24 XI 2022 r.²³ i dotyczyły wyzwań, przed którymi stoją archiwa. Początkowe prace toczyły się w małych grupach roboczych, a podjęta plenarna dyskusja dotyczyła kwestii istotnych dla archiwów oraz potrzeby zwiększenia wpływu grupy zarówno w odniesieniu do pracy archiwów narodowych oraz – co bardzo ważne i co trzeba podkreślić – większego wpływu na politykę archiwalną w KE. Już w Oslo ustalono priorytety oraz obszary wspólnych działań z KE. Nie zabrakło również polskiego akcentu, członkiem powołanej grupy roboczej do dalszych prac nad strategią został Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych Paweł Pietrzyk²⁴.

Podczas kolejnego, 32. spotkania EGA w Sztokholmie w 2023 r. kontynuowano prace zapoczątkowane w Oslo. Powołana grupa robocza²⁵ zobowiązała się do przedstawienia projektu Strategii na kolejnej sesji w Madrycie²⁶, co miało miejsce 5 X 2023 r. Przedstawiony projekt strategii koncentrował się na dwóch filarach. Pierwszy z nich dotyczył zagrożeń dla

¹⁹ Łukasiak, „Legal basis for document”, 123–43.

²⁰ „Strategy of the European archives (2025–2030)”.

²¹ „Report from the Commission to the Council Summary”.

²² Peplowska, „The European Union Policy”, 151–65.

²³ „European Archives Group. 24 November 2022. Conclusions”, 2.

²⁴ W skład grupy roboczej weszli: Åström Iko, Karin (SE), Cristina Diaz Martinez, (ES), Afelonne Doek (NL), Andrea Hänger (DE), Paweł Pietrzyk (PL), Karin Van Honacker (BE) Ibid.

²⁵ W skład grupy roboczej weszli: Afelonne Doek (NL), Karin Astrom Iko (SE), Zoltán Szatucsek (HU), Cristian Anita (RO), Thomas Just (AU), Inga Zaksauskiene (LT), Hrefna Róbertsdóttir (IS). Do prac zaproszono również pozostałych członków EGA. „European Archives Group. 5 October 2023. Conclusions”, 2.

²⁶ Ibid.

demokracji, a drugi roli archiwów w transformacji cyfrowej. Warto dodać, że kraje nordyckie podjęły się ostatecznego opracowania i przedłożenia Komisji w celu przeprowadzenia pisemnych konsultacji z EGA przed kolejnym spotkaniem grupy w Brukseli, co miało miejsce z końcem maja 2024 r.²⁷. Wtedy doszło do przyjęcia strategii²⁸.

Jak już wspomniano, strategia koncentruje się na dwóch głównych celach. Pierwszy to wsparcie demokracji, a drugi to potrzeba utrzymania zaufania obywateli do archiwów w erze cyfrowej²⁹. Istotne jest ich powiązanie z nadrzędnymi strategiami KE oraz regulacjami, które mają wpływ na działalność archiwów państw członkowskich oraz zarządzanie informacją i dokumentacją³⁰.

Każdy z celów został jednoznacznie zdefiniowany w analizowanym dokumencie. EGA ustaliła również priorytetowe działania dla każdego z nich. Integralną częścią strategii jest załącznik zawierający listę aktów prawnych. Intencją jej autorów było stworzenie otwartego dokumentu aktualizowanego na bieżąco. Na listę³¹ składają się dwie strategie o fundamentalnym znaczeniu oraz osiem aktów prawnych. Dla każdego z nich wyjaśniono cel regulacji, wpływ na archiwa państw członkowskich oraz wskazano obszar działań zarezerwowanych dla EGA.

Cele strategiczne

Pierwszym celem strategicznym jest wsparcie dla demokracji. Archiwa wspierające demokrację to instytucje: przechowujące i udostępniające wiarygodne źródła, zwiększające dostępne zasoby oraz dane wysokiej jakości przy jednoczesnej ochronie danych osobowych oraz takie, które walczą z dezinformacją i promują wiarygodne informacje³².

Słusznie podkreślono, że w dobie szerzącej się dezinformacji archiwa muszą być rozpoznawalne. Aby tak było, muszą budować swój wizerunek jako profesjonalnych instytucji odpowiedzialnych za wartościowanie, gromadzenie, przechowywanie, udostępnianie wiarygodnych danych. Zalecono również, aby promowały swój niezależny status w strukturach państwowych i samorządowych oraz, co ważne, przyczyniały się do realizacji europejskiej wizji gospodarki opartej na danych. Warto również zaakcentować, że archiwa odgrywają aktywną rolę w zachodzących zmianach i czynnie uczestniczą w rozwoju społeczeństwa

²⁷ „European Archives Group. Brussels 30 May 2024. Meeting Minutes”, 3.

²⁸ Ibid.

²⁹ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 2.

³⁰ Ibid., 5.

³¹ Zgodnie ze stanem na grudzień 2024 r. Patrz: Ibid., 6–12.

³² Ibid., 2–3.

obywatelskiego, w tym wspierają liczne jednostki i obywateli. Powinny zatem zabezpieczać ich prawa poprzez ustanowienie wspólnego podejścia dla stosowania zasady jednorazowości (*only once*)³³, dbać o przejrzystości życia publicznego oraz dokumentować wszelkie działania w czasach kryzysu.

Realizując powyższe, archiwa – w świetle strategii – muszą pamiętać, aby zachować równowagę między dostępnością a ochroną prywatności, bezpieczeństwem a standardami etycznymi. W realizacji tego celu EGA podjęła się koordynacji działań i przedstawienia zaleceń.

Drugim, strategicznym obszarem działalności EGA i archiwów jest utrzymanie zaufania obywateli do archiwów w erze cyfrowej. Prawdą jest, że w cyfrowej rzeczywistości tracimy zaufanie do danych i dokumentów, co od lat determinuje archiwistów do walki z tym przekonaniem. Niezależnie od innych rekomendacji archiwa powinny rozwijać się w sposób zrównoważony³⁴, o czym wprost mowa w strategii.

Zrównoważony rozwój powiązany z dwoma strategicznymi programami UE – Cyfrową Europą oraz Neutralną Klimatycznie – silnie oddziałuje na działalności archiwów. Podkreśla się, że jest niezbędny w dostarczaniu informacji, aby archiwa mogły przyczynić się do zielonej transformacji społeczeństwa. Po drugie, zarządzanie cyklem życia dokumentu w systemach teleinformatycznych musi być efektywne pod względem zasobów i czasu. Archiwa, uwzględniając powyższe, powinny stymulować nowe technologie, rozwiązania i metody neutralne klimatycznie³⁵. Oczekiwania te determinują europejskie środowisko do pojęcia wspólnych działań związanych z oceną, dostosowaniem i stosowaniem przepisów UE mających wpływ na archiwa i zarządzanie dokumentacją, a wynikających z nadrzędnych strategii UE, jej polityk oraz celów rozwojowych. Wspólne wyzwania dla europejskich archiwów muszą integrować działania, bowiem zdaniem EGA współpraca w tych kwestiach będzie korzystna nie tylko dla państw członkowskich, ale dla całego sektora archiwalnego i obywateli³⁶. Aby tego dokonać, w czasie obowiązywania strategii archiwom przypisano pięć działań. Po pierwsze, muszą współpracować w procesie tworzenia aktualnego i zgodnego z

³³ Więcej na temat zasady jednorazowości w dalszej części artykułu.

³⁴ Ideę zrównoważonego rozwoju streszcza pierwsze zdanie raportu Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju z 1987 r. *Nasza wspólna przyszłość*: „Na obecnym poziomie cywilizacyjnym możliwy jest rozwój zrównoważony, to jest taki rozwój, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie” (tłum. własne). Por. „Report of the World Commission on Environment and Development”. Zrównoważony rozwój w tym rozumieniu opiera się na dwóch podstawowych pojęciach: pojęciu „potrzeb” i pojęciu „ograniczeń”, przez co można rozumieć zdolności środowiska do zaspokojenia potrzeb obecnych i przyszłych przez stan techniki i organizacji społecznej.

³⁵ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 3.

³⁶ Ibid., 3–4.

celami prawa unijnego, które odnosi się do zarządzania dokumentacją i archiwami. Muszą również realizować postanowienia cyfrowej dekady w odniesieniu do dostępności usług publicznych i zasobów, dążąc do jego realizacji. EGA zaproponowała wskazanie najlepszych praktyk w zakresie usług cyfrowych oferowanych użytkownikom, które mogą zostać wykorzystane jako wsparcie na poziomie krajowym³⁷.

Po drugie, archiwa muszą wpływać na proces powstania dokumentacji na przedpolu archiwalnym w celu lepszego zarządzania informacją i dokumentacją. W tym kontekście podgrupa EGA *Archiving by Design* będzie udzielała wsparcia, pomoże wdrożyć nową metodologię. Jej działania pozwolą lepiej zrozumieć potrzebę udziału archiwów w procesie zapewnienia autentyczności i dostępności zasobu w momencie jego powstania. Wskazuje się również, że interoperacyjność powinna zostać uwzględniona w ocenie potrzeb użytkowników³⁸.

Po trzecie, archiwa narodowe powinny podejmować działania w celu opracowania wspólnych specyfikacji, procesów certyfikacji i akredytacji dla elektronicznej archiwizacji. Byłoby to zapewnienie, że dane przechowywane w repozytoriach elektronicznych spełniają określone standardy autentyczności, niezawodności i wiarygodności³⁹.

Archiwa narodowe powinny również wspierać unijne inicjatywy w zakresie otwartych danych poprzez szerokie ich udostępnianie. Mogą tego dokonać chociażby poprzez włączanie zasobów ze wspólnych repozytoriów archiwalnych do platform transgranicznych. Nie bez znaczenia w kontekście otwartych danych EGA odwołała się do sztucznej inteligencji. Zobowiązała się, że zbada możliwości w tym zakresie oraz zaproponuje wytyczne dla jej stosowania, wskazując na kilka przykładów. Pierwszymi są wspomniane otwarte dane czy też procedury certyfikacji, audytu oraz obsługi wyników generowanych przez IA⁴⁰.

Ostatnie, piąte działanie to stworzenie ram kompetencji dla zarządców dokumentacji i archiwistów, które mogłyby stanowić wytyczne dla europejskich organizacji prywatnych lub publicznych. Mowa tutaj o profilu łączącym umiejętności archiwalne, zarządzanie danymi i ich integralnością oraz legitymującym się znajomością norm dotyczących ochrony prywatności i bezpieczeństwa⁴¹.

³⁷ Ibid., 4.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid., 4–5. W kontekście tym zasadne jest zwrócenie uwagi na kompetencje archiwów i zarządców dokumentacji w KE. Obok typowych zadań zarządcy dokumentacji oraz archiwista to również lokalny specjalista ds. bezpieczeństwa, specjalista w zakresie Kodeksu dobrego postępowania administracyjnego, łącznikowy inspektor ds. prawnych i ochrony danych oraz koordynator zasobów IT i procesów legislacyjnych, patrz: Łukasiak, „Legal basis for document”, 127.

Realizacja tak postawionych celów wymaga skoordynowanych działań. Podkreślić trzeba, że unijna polityka wobec archiwów, zarządzanie dokumentacją i informacją nie stanowią polityki UE w ujęciu jednorodnym. Kwestie te nie są pomijane, stanowią część licznych polityk, wobec czego w mniejszym bądź większym stopniu wpływają na działalność archiwów. Zdaniem EGA konieczne jest zwiększenie roli decydentów, krajowych środowisk archiwalnych, wreszcie europejskiej grupy eksperckiej w unijnym procesie decyzyjnym. Podkreślić trzeba, że nie chodzi wyłącznie o korzyści dla KE, która zyska solidne wsparcie merytoryczne w procesie opracowania i wdrażania polityk, ale również o profity dla samych archiwów. Partycypacja w procesie decyzyjnym ma wesprzeć dokonującą się transformację cyfrową i wpłynąć na rozwój jednolitego rynku cyfrowego z udziałem archiwów. Aby tego dokonać, niezbędna jest współpraca w obszarze regulacji i zrównoważonego rozwoju archiwów.

Realizacja działań przez archiwa musi dokonać się w korelacji z obowiązującym prawem, którego załączona do strategii lista koresponduje z ww. celami, rolą oraz zadaniami dla archiwów na okres pięciu lat, do 2030 r. Została ona podzielona na dwie grupy, pierwsza odnosi się do dwóch fundamentalnych programów unijnych, a druga do obowiązujących i przyszłych aktów prawnych.

Kształtowanie cyfrowej przyszłości Europy i cyfrowa dekada Europy (*Shaping Europe's digital future and Europe's digital decade*)

Wskazane w tej grupie dwa kluczowe programy: Kształtowanie cyfrowej przyszłości Europy oraz Cyfrowa dekada Europy są elementami Europejskiej agendy cyfrowe na lata 2020–2030.

Pierwszy z nich, Kształtowanie cyfrowej przyszłości Europy (*Shaping Europe's digital future*) to ogłoszony w lutym 2020 r. dokument strategiczny KE. Określał cele w trzech obszarach: Technologia, która działa dla ludzi (*Technology that works for people*), Sprawiedliwa i konkurencyjna gospodarka (*A fair and competitive economy*), Otwarte, demokratyczne i zrównoważone społeczeństwo (*An open, democratic and sustainable society*). W ramach każdego z nich, KE określiła kluczowe działania. Dla pierwszego to aż osiem, w tym m.in. opracowanie białej księgi dla sztucznej inteligencji, wdrażanie najnowocześniejszych i wspólnych cyberprzestrzeni dla obliczeń kwantowych, komunikacji kwantowej i blockchain; inwestycje w europejską łączność gigabitową; europejska strategia cyberbezpieczeństwa czy też plan działań w zakresie edukacji cyfrowej oraz działania na rzecz zwiększenia kompetencji

cyfrowych⁴². Nie bez znaczenia jest również fakt, że dokument ten dał początek formalnym pracom nad strategią w zakresie danych (która w zamyśle 2020 r. miała uczynić Europę światowym liderem w gospodarce opartej na danych), co było działaniem określonym dla jej drugiego filaru⁴³. Trzeci filar i jego działania odnosiły się m.in. do: przeglądu rozporządzenia eIDAS, opracowania cyfrowego bliźniaka Ziemi; podejmowania inicjatyw w celu osiągnięcia neutralnych dla klimatu, wysoce energooszczędnych i zrównoważonych centrów danych nie później niż do 2030 r.⁴⁴ oraz co ważne – działania w celu promowania elektronicznej dokumentacji medycznej opartej na wspólnym europejskim formacie, tak aby zapewnić Europejczykom dostęp do danych oraz ich wymianę w skali wspólnotowej⁴⁵.

Cyfrowa dekada Europy (*Europe's digital decade*) to ambitny program, który ma na celu przekształcenie UE w społeczeństwo cyfrowe do 2030 r. W trakcie jego obowiązywania Europa przygotowuje przedsiębiorstwa i wszystkich Europejczyków na ukierunkowaną na człowieka, zrównoważoną i dostatnią przyszłość cyfrową⁴⁶. Ramy cyfrowej dekady obejmują liczne programy polityczne, cele, projekty wielonarodowe, prawa i zasady⁴⁷. Jeden z nich „Droga ku cyfrowej dekadzie” wraz z konkretnymi celami i założeniami na 2030 r.⁴⁸ wyznacza kierunek transformacji cyfrowej w obszarach: umiejętności, transformacja cyfrowa przedsiębiorstw, bezpieczna i zrównoważona infrastruktura cyfrowa i cyfryzacja usług publicznych. W związku z priorytetowym działaniem UE w kierunku cyfryzacji ustanowiono harmonogram prac oraz cele, które mają przygotować państwa członkowskie na Cyfrową Europę w 2030 r. Każde państwo raportuje swoje osiągnięcia oraz stopień ich realizacji. W

⁴² European Commission. Directorate General for Communications Networks, Content and Technology, *Shaping Europe's Digital Future*, 4.

⁴³ Ibid., 5.

⁴⁴ Strategia jednolitego rynku cyfrowego z 2015 r. opiera się na trzech filarach, jednym z nich jest inwestycja w sektor dużych zbiorów danych. Zaakcentować trzeba, że stanowią one szczególnie obszar zainteresowania organów unijnych. Niestety, ich wpływ na środowisko naturalne stanowi coraz większy problem, zwłaszcza że zużywają one około 3% energii elektrycznej Europy (zgodnie z danymi z 2022 r.). Dla cyfrowej Europy centra danych to infrastruktura o krytycznym znaczeniu. Patrz: CORDIS | European Commission, „Prototyping the most energy and cost efficient data center”. Biorąc powyższe pod uwagę, UE planuje objąć przewodnictwem w działaniach na rzecz uczynienia infrastruktur dużych centrów do przetwarzania danych neutralnymi dla klimatu i energooszczędnymi do 2030 r., wykorzystując jednocześnie nadmiar generowanej przez nie energii do ogrzewania domów, przedsiębiorstw i wspólnych przestrzeni publicznych. Dlatego zgodnie z zaleceniami coraz większa część danych będzie przetwarzana na obrzeżach, bliżej użytkowników i miejsc, w których dane są generowane. Zmiana ta będzie wymagała opracowania i wdrożenia fundamentalnie nowych technologii przetwarzania danych obejmujących przetwarzanie brzegowe i odchodzenia od scentralizowanych modeli infrastruktury opartych na chmurze, za: Załącznik do Komunikatu Komisji.

⁴⁵ European Commission. Directorate General for Communications Networks, Content and Technology, *Shaping Europe's Digital Future*, 5.

⁴⁶ „Komunikat Komisji [...] Cyfrowy kompas”; *Shaping Europe's Digital Future*, „Europe's Digital Decade”.

⁴⁷ Katalog dokumentów programowych wydanych przez KE dla programu Cyfrowa Dekada Europy, patrz: European Commission, „Europe's Digital Decade: Digital Targets”.

⁴⁸ „Komunikat Komisji [...] Cyfrowy kompas”.

2024 r. KE opublikowała drugie już sprawozdanie, wzywając państwa do zintensyfikowania wspólnych działań. Zgodnie z wynikami z 2024 r. państwa członkowskie nie realizowały unijnych celów⁴⁹. Warto dodać, że w 2024 r. po raz pierwszy sprawozdaniu towarzyszy analiza krajowych strategicznych planów działania dotyczących cyfrowej dekady przedstawionych przez państwa członkowskie, w których wyszczególniono planowane krajowe środki, działania i finansowanie mające przyczynić się do transformacji cyfrowej UE⁵⁰.

Oczywiste jest, że Cyfrowa Dekada znalazła się na liście EGA jako kluczowa dla archiwów oraz dla całego sektora zarządzania dokumentacją i informacją. Zdaniem ekspertów archiwa muszą skoncentrować swoje działania na dostępności online usług publicznych. Ważne jest również, aby stosowały i promowały zasadę jednorazowości. Przypomnieć należy, że organy unijne od lat zachęcają państwa członkowskie do jej stosowania⁵¹. Co więcej, EGA zaleca, aby archiwa wspierały ponowne wykorzystanie danych zgodnie z zasadami ich ochrony, tak aby nie nakładać dodatkowych obciążeń⁵².

Analiza obowiązujących i przyszłych aktów prawa unijnego wpływającego na działalność archiwów

1. AI Act

Sztuczna inteligencja wpływa na każdy aspekt naszego życia, w tym również na archiwa. W literaturze coraz częściej analizuje się możliwości jej wykorzystania nie tylko w archiwach⁵³, ale również w zarządzaniu dokumentacją⁵⁴. Nie dziwi zatem fakt, że stała się obiektem szczególnego zainteresowania organów UE oraz EGA, dla której sztuczna inteligencja nabiera kluczowego znaczenia dla działalności archiwów w państwach członkowskich.

Zapoczątkowane w kwietniu 2021 r. prace zaowocowały stworzeniem pierwszych ram regulacyjnych dla AI i doprowadziły do uchwalenia latem 2024 r. Aktu o sztucznej inteligencji (Akt o AI)⁵⁵. Unijne rozporządzenie weszło w życie 1 VIII 2024 r., a jego celem jest nie tylko harmonizacja przepisów, ale normatywne zakazanie niektórych praktyk.

⁴⁹ European Commission. Directorate General for Communications Networks, Content and Technology, *2030 Digital Decade. Report*. Sprawozdania osobne dla każdego z państwa członkowskich, patrz: *Shaping Europe's Digital Future*, „Digital Decade 2024 Report”.

⁵⁰ „Uchwała nr 125 Rady Ministrów z dnia 22 października 2024 r.”

⁵¹ Patrz m.in. „Komunikat Komisji [...] Europejski plan działań”, 13; Podobne zalecenia kierowane są sektorowo, jak np. w sądownictwie, patrz m. in. „Wieloletni plan działania na lata 2014–2018”.

⁵² „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 6.

⁵³ Yeo, „Artificial intelligence”, 10–32; Stępień, „Możliwości zastosowania sztucznej inteligencji”, 69–93.

⁵⁴ Stępień, „Wykorzystanie sztucznej inteligencji”.

⁵⁵ „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z dnia 13 czerwca 2024 r.”.

EGA wskazuje na szczególną rolę informacji archiwalnej. To właśnie ona może służyć jako podstawowy wkład dla zewnętrznego rozwoju AI, dostarczając danych szkoleniowych. Te z kolei mogą służyć do budowy coraz lepszych systemów sztucznej inteligencji, co docelowo przełoży się na rozwój gospodarki opartej na danych. Przypomnieć należy, że dane są siłą napędową unijnej gospodarki. Nie jest to jednak działanie wolne od ryzyka. Jednym z większych wyzwań korzystania z systemów opartych na AI w zakresie przechowywania i archiwizacji dokumentacji jest brak możliwości sprawdzenia, w jaki sposób systemy podejmują decyzję. Zdaniem EGA, to właśnie archiwa, stojąc w obliczu zmian, będą musiały decydować, jaki stopień niepewności mogą „dopuścić” w cyklu życia dokumentacji, aby móc zrekonstruować działania i decyzje za pomocą modeli AI⁵⁶. Warto również dodać, że ryzyko i określenie jego poziomu było kluczowe do organów unijnych w procesie tworzenia prawa, dzieląc systemy na te, które stwarzają niedopuszczalne ryzyko (uważane za zagrożenie dla ludzi, a więc zakazane), poprzez te, które niosą wysokie ryzyko, określając jednocześnie warunki dopuszczalności dla systemów oraz procedur kontroli ich wpływu⁵⁷.

Nie są to jedyne możliwości wykorzystania AI w działalności archiwów. EGA zobowiązała się do przeglądu i oceny innych zastosowań, przedkładając propozycje państwom członkowskim oraz wytyczne w tym zakresie. Wśród tych proponowanych w strategii znalazły się możliwości wykorzystania otwartych danych, przeprowadzanie kontroli, określania standardów dla certyfikacji, biorąc pod uwagę postępowanie z wynikami generowanymi przez AI⁵⁸.

2. Akt w sprawie danych (*Data Act*)

Unijna polityka wobec danych pokłada w nich siłę napędową rozwoju całej wspólnoty. Ambicją UE jest uczynienie Europy światowym liderem w gospodarce opartej na danych, co było wcześniej akcentowane i co jest przedmiotem licznych strategii, w tym najważniejszej – Strategii w zakresie danych⁵⁹.

W połowie grudnia 2023 r. wydano rozporządzenie w sprawie danych⁶⁰, które będzie stosowane od 12 IX 2025 r.⁶¹. W zakresie regulacyjnym normuje wymianę danych między

⁵⁶ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 7–8.

⁵⁷ European Parliament, „EU AI Act: first regulation”.

⁵⁸ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 8.

⁵⁹ „Komunikat Komisji [...] Europejska strategia”.

⁶⁰ „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2854 z dnia 13 grudnia 2023 r.”.

⁶¹ Ibid., art. 50

przedsiębiorstwami, konsumentami oraz administracją publiczną⁶². Przepisy te mają sprzyjać lepszemu wykorzystaniu potencjału stale rosnącej liczby danych w Europie i wspomóc tworzenie jednolitego rynku danych w UE. Rozporządzenie odnosi się do danych osobowych i nieosobowych, w tym różnych jej rodzajów i kontekstów⁶³. Jego nadrzędnym celem jest sprawiedliwy podział korzyści płynących z dostępu do danych gromadzonych przez produkty czy usługi powiązane.

Jak zatem widać, jest to obszerna i wielodzielnicowa regulacja, której stosowanie będzie przedmiotem licznych dyskusji oraz analiz. EGA wskazuje ją jako jedną z kluczowych dla archiwów. Upatruje w nich podmioty, które mogą realizować europejską wizję gospodarki opartej na danych. Zdaniem ekspertów, aby archiwa wykorzystały ten potencjał, muszą znaleźć równowagę między otwarciem danych, a poszanowaniem prywatności, bezpieczeństwem i standardami etycznymi. Co ważne, podejmowane działania muszą być skoordynowane, a EGA może wydać zalecenia dotyczące zasad postępowania z danymi oraz ich ochroną⁶⁴. W kontekście tym, komisja oraz EGA są zgodne, że archiwa muszą zająć się przechowywaniem, przetwarzaniem danych oraz ich bezpieczeństwem. Przekłada się to po raz kolejny na oczekiwania wobec archiwów, aby te zwiększały pulę wysokiej jakości danych udostępniane do wykorzystania⁶⁵. Choć z pozoru mogłoby się wydawać, że udział archiwów jako podmiotów publicznych może być ograniczony – nic bardziej mylnego. Powodzenie tego procesu zależy od dostępności danych, a ten z kolei od warunków i możliwości ponownego ich wykorzystania, w co formalnie archiwa są zaangażowane od 2003 r.⁶⁶. Wartość danych wynika z możliwości

⁶² Zakres regulacyjny to: umożliwienie dostępu i wykorzystania danych generowanych przez urządzenia tzw. Internetu rzeczy przez ich użytkowników; ustanowienie horyzontalnych przepisów regulujących przypadki obowiązkowej wymiany danych między przedsiębiorcami w sytuacjach, kiedy obowiązek udostępnienia danych wynika z prawa unijnego; przeciwdziałanie nieuczciwym postanowieniom umownym między przedsiębiorstwami w zakresie dostępu do danych i ich wykorzystywania; przyjęcie zasad umożliwiających organom sektora publicznego dostęp i wykorzystanie danych, którymi dysponuje sektor prywatny i które są niezbędne w wyjątkowych okolicznościach; wprowadzenie środków ułatwiających zmianę dostawców usług przetwarzania danych w chmurze oraz wprowadzenie standardów interoperacyjności danych i usług przetwarzania danych”. Za: Ministerstwo Cyfryzacji, „Wdrożenie Data Act”; patrz również „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2854 z dnia 13 grudnia 2023 r.”, art. 1, które ustanawia „zharmonizowane przepisy między innymi dotyczące: udostępniania danych z produktu i z usługi powiązanej użytkownikowi produktu skomunikowanego lub usługi powiązanej; udostępniania danych przez posiadaczy danych odbiorcom danych; udostępniania danych przez posiadaczy danych organom sektora publicznego, Komisji, Europejskiemu Bankowi Centralnemu i organom Unii – w przypadku wystąpienia wyjątkowej potrzeby wykorzystania tych danych do celów wykonania określonego zadania realizowanego w interesie publicznym; ułatwiania zmiany dostawcy usług przetwarzania danych; wprowadzania zabezpieczeń przed niezgodnym z prawem dostępem osób trzecich do danych nieosobowych; oraz opracowania norm interoperacyjności wobec danych, które mają być udostępniane, przekazywane i wykorzystywane”.

⁶³ Zgodnie z „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2854 z dnia 13 grudnia 2023 r.”, art. 2 pkt 4, „dane nieosobowe” oznaczają dane inne niż dane osobowe.

⁶⁴ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 8.

⁶⁵ „Komunikat Komisji [...] Europejska strategia”, 1.

⁶⁶ Pełowska, „The European Union Policy”, 152–7.

ich (ponownego) wykorzystania, a zgodnie ze stanem na 2020 r. dostępne dane nie były wystarczające na potrzeby ich ponownego użycia w innowacyjnych celach, w tym w celu rozwijania sztucznej inteligencji⁶⁷. Jako problem wskazywano posiadacza, jego użytkownika oraz brak harmonizacji przepisów. Nie ulega wątpliwości, że jest to problem wielowątkowy, a patrząc na Akt o AI czy też apel EGA wzywający archiwa do zwiększania otwartości danych, przed archiwami otwierają się nowe wyzwania.

3. Akt w sprawie zarządzania danymi (*Data Governance Act*)

Akt w sprawie zarządzania danymi obok rozporządzenia w sprawie danych jest filarem europejskiej strategii w sprawie danych.

Rozporządzenie w sprawie zarządzania danymi weszło w życie 23 VI 2022 r. i po upływie 15. miesięcznego okresu karencji obowiązuje od września 2023 r.⁶⁸. Jego głównym celem jest dalsze rozwijanie wewnętrznego rynku cyfrowego wolnego od granic oraz opartego o godne zaufania i bezpieczne dane⁶⁹. Wśród motywów regulacyjnych wskazano na konieczność poprawy warunków dzielenia się danymi na rynku wewnętrznym poprzez harmonizację przepisów oraz ustanowienie wymogów ich zarządzania w kontekście współpracy między państwami UE. Działanie to ma wpłynąć na zwiększenie zaufania do udostępnianych danych lub już tych ponownie wykorzystanych, wzmocnienie mechanizmów gwarantujących szerszy dostęp oraz przezwyciężenie barier technicznych w ponownym ich wykorzystaniu. Realizując powyższe, przepisy ustanawiają m.in. warunki ponownego wykorzystywania w Unii niektórych kategorii danych będących w posiadaniu podmiotów sektora publicznego⁷⁰. Wobec tego EGA uznała akt za ważny dla archiwów. Eksperti wskazali, że archiwa za pomocą unijnych ram regulacyjnych muszą ustanowić zrównoważone modele biznesowe, aby uzyskać dostęp do zaawansowanych technologii, oprogramowania i modeli AI jako ważnych dla dostawców danych. W tym kontekście EGA ma wskazać na możliwe problemy związane z ochroną oraz udostępnianiem danych w sektorze publicznym oraz zaproponować stosowne rozwiązania bądź rekomendować podjęcie pewnych działań⁷¹.

To, że archiwa są podmiotami zobowiązanymi, dostawcami danych, które mogą być ponownie wykorzystane, nie budzi wątpliwości, choć trzeba zwrócić uwagę na pewną okoliczność wyłączającą. Zgodnie z systemem ponownego wykorzystania ma on zastosowanie

⁶⁷ „Komunikat Komisji [...] Europejska strategia”.

⁶⁸ „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/868 z dnia 30 maja 2022 r.”

⁶⁹ Ibid., motyw (3).

⁷⁰ „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/868 z dnia 30 maja 2022 r.”, art. 1.

⁷¹ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 9.

do danych, których dostarczanie jest jednym z zadań publicznych zainteresowanych podmiotów sektora publicznego zgodnie z przepisami ustawowymi lub innymi wiążącymi przepisami państw członkowskich⁷². Niniejsze rozporządzenie nie powinno obejmować danych będących w posiadaniu instytucji kulturalnych, takich jak biblioteki, archiwa i muzea oraz orkiestry, teatry operowe, zespoły baletowe czy teatry, i placówek edukacyjnych, ponieważ posiadane przez nie utwory i inne dokumenty są przeważnie objęte prawami własności intelektualnej osób trzecich⁷³. Można na tej podstawie wnioskować, że zasoby archiwów objęte prawami własności intelektualnej zostają wyłączone z mocy tego rozporządzenia.

4. Zbiory danych o wysokiej wartości (*High Value Datasets*)

Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2023/138 z dnia 21 grudnia 2022 r. ustanawiające wykaz szczególnych zbiorów danych o wysokiej wartości oraz warunki ich publikacji i ponownego wykorzystywania⁷⁴ jest aktem prawnym ustanowionym na mocy dyrektywy z 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystania informacji sektora publicznego⁷⁵. W załączniku do dyrektywy określono sześć kategorii zbiorów danych w wysokiej wartości⁷⁶, w tym: dane geoprzestrzenne, dane dotyczące obserwacji Ziemi i środowiska, dane meteorologiczne, dane statystyczne, dane dotyczące przedsiębiorstw i ich własności, dane dotyczące mobilności⁷⁷. Głównym celem ustanowienia tego wykazu jest zapewnienie, aby dane publiczne o najwyższym potencjale generowania korzyści społeczno-ekonomicznych udostępniano do ponownego wykorzystania bezpłatnie i przy minimalnych ograniczeniach prawnych i technicznych. Trzeba mieć na uwadze, że zharmonizowanie przepisów ma na celu zwiększenie transgraniczności danych, możliwości ich szerokiego wykorzystania oraz tworzenia usług i produktów na ich podstawie w całej UE.

Rozporządzenie określa zasady publikowania, warunki ponownego wykorzystania danych o szczególnym znaczeniu oraz – co ważne – wymogi dotyczące rozpowszechniania

⁷² „W przypadku braku takich przepisów zadania publiczne należy określić zgodnie z powszechną praktyką administracyjną w państwach członkowskich, pod warunkiem, że zakres zadań publicznych jest przejrzysty i poddawany przeglądowi. Zadania publiczne mogą być definiowane ogólnie lub indywidualnie dla poszczególnych podmiotów sektora publicznego”. „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/868 z dnia 30 maja 2022 r.”, motyw (12).

⁷³ Ibid.

⁷⁴ „Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2023/138 z dnia 21 grudnia 2022 r.”.

⁷⁵ „Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r.”.

⁷⁶ „Zbiory danych o wysokiej wartości” oznaczają dokumenty, których ponowne wykorzystywanie wiąże się z istotnymi korzyściami dla społeczeństwa, środowiska i gospodarki, w szczególności ze względu na ich przydatność do tworzenia usług i zastosowań o wartości dodanej oraz nowych godziwych miejsc pracy wysokiej jakości, a także ze względu na liczbę potencjalnych beneficjentów usług i zastosowań o wartości dodanej opartych na tych zbiorach danych”. Por. *ibid.*, art. 2 pkt 10.

⁷⁷ Ibid., załącznik 1.

danych za pośrednictwem interfejsów programowania aplikacji („API”). Rola, jaką wskazała EGA w tym obszarze dla archiwów, to ustanowienie wspólnego podejścia i współpraca w zakresie udostępniania danych o wysokiej wartości zgodnie z wymogami technicznymi⁷⁸.

Jest to z pewnością wyzwanie dla archiwów. Podkreślić należy fakt, że powyższe regulacje – zarówno dyrektywa z 2019 r., jak i jej rozporządzenie wykonawcze w sposób szczególny odnoszą się nie tylko do archiwów, ale całego sektora publicznego, który w toku wykonywania zadań publicznych wytwarza gigantyczną liczbę danych. Dane te, zgodnie z dyrektywą i co do zasady, powinny być otwarte. Pojęcie „otwarte dane” odnosi się do danych w otwartym formacie, które mogą być swobodnie i ponownie wykorzystywane i udostępniane przez wszystkich do dowolnego celu⁷⁹. Zachęca się zatem państwa członkowskie, aby wspierały tworzenie danych w oparciu o zasadę „otwartości w fazie projektowania i otwartości domyślnej” w odniesieniu do wszystkich dokumentów objętych zakresem stosowania dyrektywy – z zachowaniem wszelkich wymogów bezpieczeństwa oraz ochrony⁸⁰. Tym bardziej podczas projektowania systemów teleinformatycznych obsługujących zadania publiczne oraz systemów do elektronicznego zarządzania dokumentacją powyższy wymóg powinien być realizowany. Ma to również przełożenie na działalność archiwów i realizowaną przez nie politykę otwartości danych, która (a w myśl dyrektywy z 2019 r.) jest realizowana poprzez m.in. digitalizację lub przetwarzanie plików cyfrowych w celu osiągnięcia ich wzajemnej zgodności. Co za tym idzie, organy publiczne powinny udostępniać dokumenty w istniejącym formacie lub języku, przy wykorzystaniu środków elektronicznych, w miarę możliwości i stosownie do przypadku⁸¹. Biorąc pod uwagę kosztochłonność procesu digitalizacji zasobów kultury, zalecane jest również partnerstwo publiczno-prywatne przyznające partnerom prywatnym prawa wyłączne, przy czym zaleca się, aby okres licencji wyłącznej nie przekraczał 10 lat z jasnym zobowiązaniem i przekazaniem instytucji publicznej pełnego prawa w zakresie wykorzystania zdigitalizowanych zasobów po zakończeniu umowy⁸². Mowa jest również o możliwości pobierania opłat za ponowne wykorzystanie. Mocą dyrektywy archiwa mają możliwość pobierania opłat przekraczających koszty krańcowe, aby

⁷⁸ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 9.

⁷⁹ „Polityka otwartych danych propagująca szeroką dostępność i ponowne wykorzystywanie informacji sektora publicznego do celów prywatnych lub komercyjnych, przy minimalnych ograniczeniach prawnych, technicznych lub finansowych bądź bez takich ograniczeń, i wspierająca obieg informacji przeznaczonych nie tylko dla podmiotów gospodarczych, lecz przede wszystkim dla opinii publicznej, może odegrać ważną rolę we wspieraniu zaangażowania społecznego oraz w zapoczątkowaniu i stymulowaniu rozwoju nowych usług opartych na nowatorskich sposobach łączenia takich informacji i korzystania z nich”. „Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r.”, motyw (16)

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ „Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r.”, motyw (33).

⁸² Ibid., motyw (49).

ich normalne funkcjonowanie nie uległo zakłóceniu⁸³. Pozostając przy kwestiach finansowych, dodać trzeba, że zgodnie z prawem wymóg bezpłatnego udostępniania zbiorów danych o wysokiej wartości nie ma zastosowania m.in. archiwów⁸⁴.

Na tym przykładzie widać, jak bardzo potrzebna jest koordynacja działań na etapie projektowania systemów wspierających działalność podmiotów publicznych. Nie bez znaczenia EGA odwołuje się do tej regulacji, bowiem standardy archiwizacji oraz ponownego wykorzystania w całym cyklu życiowym dokumentu nie mogą powstać bez profesjonalnego wsparcia archiwistów i zarządców dokumentacji.

5. Akt w sprawie interoperacyjnej Europy (*Interoperable Europe Act*)

Kolejnym aktem prawa UE stosowanym bezpośrednio, mającym wpływ na działalność archiwów i silnie oddziałującym na dziedzinę zarządzania dokumentacją i informacją jest Akt w sprawie Interoperacyjnej Europy⁸⁵. Ustanawia on nowe ramy współpracy dla unijnego sektora publicznego, a jego celem jest zwiększenie interoperacyjności oraz wsparcie w świadczeniu usług publicznych. Ramy, o których mowa, nie tylko wspierają świadczenie usług publicznych w wymiarze transgranicznym, ale także promują innowacje oraz ułatwiają wymianę wiedzy i umiejętności⁸⁶. Interoperacyjna Europa jest jednym z narzędzi realizacji celów cyfrowej dekady, która zakłada 100% dostępność usług publicznych w państwach członkowskich do 2030 r.⁸⁷. Jest również zgodna z unijną polityką klimatyczną. Zachęca się kraje UE do bardziej inteligentnego i ekologicznego wykorzystania technologii zgodnie z celami klimatu i energii określonymi w Europejskim Zielonym Ładzie i rozporządzeniu w sprawie neutralności klimatycznej⁸⁸.

Nadrzędnym celem regulacyjnym jest rozwój rynku wewnętrznego, a ustanowione w rozporządzeniu środki mają na celu wspieranie transgranicznej interoperacyjności sieci i systemów teleinformatycznych wykorzystywanych do świadczenia usług publicznych. Udział archiwów w tym procesie ma być znaczący.

Zgodnie ze strategią podgrupa EGA *Archiving by Design* przyczyni się do wdrożenia nowej metodologii oraz zrozumienia procesu powstania dokumentacji (records) oraz danych. Zaangażowanie archiwistów ma pomóc zrozumieć proces tworzenia autentycznych danych

⁸³ Ibid., motyw (38).

⁸⁴ Ibid., art. 14 ust. 3, co zostało powtórzone w „Rozporządzeniu wykonawczym Komisji (UE) 2023/138 z dnia 21 grudnia 2022 r.”.

⁸⁵ „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/903 z dnia 13 marca 2024 r.”.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ „Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2481 z dnia 14 grudnia 2022 r.”.

⁸⁸ „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1119 z dnia 30 czerwca 2021 r.”.

oraz dostępnych w długiej perspektywie czasu. Co ważne i co podkreśla EGA, interoperacyjność powinna być brana pod uwagę przy ocenie potrzeb użytkowników⁸⁹. Zgodnie z przyjętym znaczeniem „archiwizacja według projektu oznacza projektowanie systemów informatycznych wspierających proces pracy w taki sposób, aby od samego początku uwzględniać długoterminową dostępność tych informacji. Takie zintegrowane podejście do archiwizacji pomaga wypełnić lukę, która często istnieje między procesem pracy a procesem archiwizacji”⁹⁰. Idea powołania w 2019 r. podgrupy *Archiving by Design*⁹¹ była tożsama z polityką unijną w zakresie otwartości danych. Koncepcja zrównoważonej dostępności informacji jako przesłanka dla ogólnoeuropejskiego podejścia do zarządzania dokumentacją i archiwami i ich zadaniami w cyfrowej transformacji kolejny raz stawia ważne zadanie⁹². Dlatego zasady przez nią opracowane muszą czynić zadość potrzebom rynkowym, tak aby sprzedawcy mieli do nich dostęp i mogli stosować w produktach i usługach oferowanych organizacjom sektora publicznego na jednolitym rynku⁹³.

Realizując powyższe, EGA opublikowała białą księgę na temat Archiwizacji przez projektowanie, która powinna być stosowana w każdej organizacji wytwarzającej informacje⁹⁴. Istotne jest, aby archiwa czynnie włączały się w projektowanie systemów świadczących usługi publiczne. Kompetencje archiwistów i zarządców dokumentacji są kluczowe dla realizacji ambicji UE i rozwoju gospodarki opartej na danych. Niezbędne jest, aby podczas projektowania lub dostosowywania systemów informatycznych podejmować odpowiednie środki w celu zapewnienia, że informacje stają się i pozostają trwale dostępne⁹⁵.

6. Jednolity portal cyfrowy (*Single digital gateway*)

Jednolity portal cyfrowy to unijna inicjatywa mająca na celu uproszczenie dostępu do informacji, procedur administracyjnych i usług dla obywateli oraz przedsiębiorstw na terenie

⁸⁹ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 10.

⁹⁰ Tłum własne, za: Saaman, „Archiving by Design”. Podkreślić trzeba zaangażowanie archiwistów holenderskich w tym procesie oraz fakt, że jako Holandia notuje wysoką ocenę w osiągnięciu celów cyfrowej dekady.

⁹¹ Do jej zadań należy: wymiana doświadczeń, dobrych praktyk w zakresie archiwizacji według projektu, projektowanie systemów ICT, aby osiągnąć trwałą dostępność do autentycznych danych wraz z zapewnieniem należytej ochrony w państwach członkowskich; opracowanie zasad i metodologii, tak aby archiwa narodowe, organy publiczne mogły wdrożyć w swoich produktach potrzebę odpowiedniego projektowania systemów. Za: „Archiving-by-Design [...] Terms of Reference”. Archiving-by-Design. Sub-Group to the European Archives Group działa zgodnie z regulaminem wewnętrznym EGA oraz przepisami horyzontalnymi odnoszącymi się do grup eksperckich działających przez KE. Patrz: European Commission, „Commission Decision C (2016) 3301 of 30.5.2016”.

⁹² „Archiving by Design Whitepaper”, 1.

⁹³ „Archiving-by-Design [...] Terms of Reference”.

⁹⁴ „Archiving by Design Whitepaper”.

⁹⁵ Ibid.

UE. Jest to kluczowy krok w kierunku cyfryzacji administracji publicznej, dzięki któremu Europejczycy będą mogli bez zakłóceń korzystać z przysługujących im praw na jednolitym rynku. Zakłada stworzenie jednego portalu cyfrowego pełniącego funkcję europejskiego punktu kompleksowej obsługi. W praktyce jest to sieć portali krajowych, która umożliwia dostęp online do informacji, procedur administracyjnych oraz usług wsparcia, których obywatele oraz przedsiębiorstwa w UE mogą potrzebować, mając miejsce pobytu lub siedzibę w innym państwie członkowskim. Dostęp do portalu cyfrowego można uzyskać dzięki funkcji wyszukiwania dostępnej na portalu Twoja Europa⁹⁶.

Zabiegi dla jego powstania wpisują się w liczne działania oraz są częścią strategii dla cyfrowej Europy oraz jednolitego rynku cyfrowego⁹⁷. Kluczowa regulacja w tym zakresie weszła w życie w 2018 r. i zdaniem EGA jest tą, która do 2030 r. będzie oddziaływać na zadania archiwów⁹⁸.

Aktem prawnym ustanawiającym jednolity portal cyfrowy jest rozporządzenie⁹⁹, które wśród celów regulacji wymienia wdrożenie zasady jednorazowości¹⁰⁰.

Jest to kolejna ważna regulacja nie tylko dla archiwów, sektora publicznego, ale całej Europy. Wpływa ona na każdy podmiot, w tym również na archiwa, choć szczególnie istotna dla nich jest zasada jednorazowości. W odniesieniu do sektora publicznego zasada ta (*once-only principle*) oznacza, że obywatele i przedsiębiorcy powinni przekazywać informacje wymagane przez administrację publiczną tylko jeden raz, a sektor publiczny powinien między sobą wymienić te informacje w zgodzie z przepisami o ochronie danych osobowych. Ma to na celu wyeliminowanie dodatkowego obciążenia administracyjnego. Ambicją unijną jest wdrożenie zasady na poziomie europejskim (transgranicznym), przyczyniając się tym samym znacznie do rozwoju jednolitego rynku cyfrowego. Niezbędne w tym celu jest jej implementowanie w ustawodawstwach państw członkowskich¹⁰¹. Warto przy tym dodać, że o

⁹⁶ „Jednolity portal cyfrowy”.

⁹⁷ „Komunikat Komisji [...] Strategia jednolitego rynku”.

⁹⁸ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 10.

⁹⁹ „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1724 z dnia 2 października 2018 r.”.

¹⁰⁰ Ibid. Zgodnie z art. 1, rozporządzenie ustanawia przepisy tworzenia i funkcjonowania jednolitego portalu cyfrowego, aby zapewnić obywatelom i przedsiębiorstwom łatwy dostęp do wysokiej jakości informacji, efektywnych procedur oraz skutecznych usług wsparcia i rozwiązywania problemów w odniesieniu do przepisów unijnych i krajowych mających zastosowanie do obywateli i przedsiębiorstw korzystających lub zamierzających korzystać ze swoich praw wynikających z prawa Unii w dziedzinie rynku wewnętrznego w rozumieniu art. 26 ust. 2 TFUE; korzystania z procedur przez użytkowników transgranicznych oraz wdrożenia zasady jednorazowości oraz zgłaszania przeszkód na rynku wewnętrznym w oparciu o gromadzenie informacji zwrotnych od użytkowników oraz danych statystycznych dotyczących usług objętych jednolitym portalem cyfrowym.

¹⁰¹ „Wiele krajów UE rozpoczęło już implementację «Zasady jednorazowości» na poziomie krajowym. Dotychczasowymi liderami w tym zakresie są Estonia, Holandia i Belgia, które wdrożyły tę zasadę już na poziomie ustawodawstwa krajowego. Przepisy w tych krajach obligują administrację publiczną do uzyskiwania danych ze wskazanych rejestrów zamiast wystosowywania do obywateli próśb o ich ciągłe dostarczanie. W tyle nie pozostają

zasadzie jednorazowości mówi się od co najmniej 10 lat. Organy UE od dawna namawiają państwa do jej stosowania, projektowania przepływu informacji oraz systemów do ich obsługi.

Zasadę jednorazowości należy stosować zgodnie ze przepisami dotyczącymi ochrony danych, w tym zasadą minimalizacji danych, dokładności, ograniczenia przechowywania, integralności i poufności, konieczności, proporcjonalności i ograniczenia celu. Należy pamiętać, aby już w fazie projektowania systemów teleinformatycznych mieć to na względzie¹⁰².

Zasada jednorazowości, jako objęta przez europejskie gremium za kluczową, wymaga wspólnych prac. Archiwa w całej Unii muszą wypracować standardy dla stosowania zasady, a przewidziane w rozporządzeniu w odniesieniu do użytkowników transgranicznych w sprawach dotyczących ich urodzenia, miejsca pobytu, nauki, rozpoczęcia działalności gospodarczej czy też daty przejścia na emeryturę. Zdaniem EGA należy dążyć do włączenia tego podejścia do systemu technicznego na potrzeby transgranicznej, zautomatyzowanej wymiany dowodów i stosowania zasady jednorazowości¹⁰³. Trzeba przy tym mieć na uwadze, że użyte pojęcie „dowodu”, w myśl rozporządzenia oznacza wszelkie dokumenty lub dane, w tym tekst lub nagrania dźwiękowe, wizualne lub audiowizualne, niezależnie od zastosowanego nośnika, wymagane przez właściwy organ w celu udowodnienia faktów lub spełnienia wymogów procedur¹⁰⁴. Z kolei system techniczny jest tym, który w pełni operacyjny, bezpieczny i odpowiednio zabezpieczony będzie służył do zautomatyzowanej transgranicznej wymiany dowodów między podmiotami biorącymi udział w danej procedurze, w przypadku, gdy obywatele i przedsiębiorstwa złożą w tym przedmiocie wyraźny wniosek¹⁰⁵.

Zasadne jest również promowanie zasady jednorazowości przez archiwa. Już w fazie projektowania systemów oraz mapowania procesów przepływu informacji należy forsować jej celowość. Ma to nie tylko ułatwić procedowanie spraw, ale co ważne, zasada jednorazowości zmniejsza obciążenie administracyjne, jest korzystna dla środowiska, generuje mniejszą ilość danych w fazie zarządzania i pasywnego przechowywania. Jest to zatem jedna z aktywności zrównoważonego rozwoju archiwów.

również kraje takie jak: Włochy, Austria, Słowenia, Niemcy, Luksemburg czy Szwajcaria. W dalszym ciągu rozwój i implementacja „zasady jednorazowości” dotyczy jednak tylko kilku usług na poziomie krajowym”. Dembecka, „Projekt TOOP szansą dla rozwoju”.

¹⁰² „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1724 z dnia 2 października 2018 r.”, motyw (43).

¹⁰³ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 10.

¹⁰⁴ „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1724 z dnia 2 października 2018 r.”, art. 3 pkt. 5.

¹⁰⁵ Ibid., art. 14 ust. 1.

7. eIDAS – rewizja

Rewizja tzw. rozporządzenia eIDAS obowiązującego od 2014 r. wpisuje się w ambicje flagowego programu UE „Cyfrowy kompas na 2030 r.: europejska droga w cyfrowej dekadzie”¹⁰⁶. Wyznacza on cel, zgodnie z którym do 2030 r. obywatele UE powinni móc korzystać z wprowadzonej na szeroką skalę zaufanej, kontrolowanej przez użytkownika tożsamości¹⁰⁷. Latem 2020 r. KE rozpoczęła konsultacje w celu identyfikacji barier utrudniających rozwój i upowszechnienie usług zaufania eID w UE. Konsultacje były szerokie zarówno pod względem podmiotowym oraz przedmiotowym, a ich konkluzja jednogłośnie popierała podjęcie działań mających na celu poprawę skuteczności, dostępności i wiarygodności tożsamości cyfrowych w całej Europie¹⁰⁸. Aby wyeliminować te niedociągnięcia, w 2021 r. Komisja przyjęła wniosek mający na celu zmianę rozporządzenia eIDAS¹⁰⁹. Postulowano opracowanie europejskich ram tożsamości cyfrowej, mających zapewnić użytkownikom osobiste portfele cyfrowe. Portfele te użytkownicy tworzyliby samodzielnie, a za ich pośrednictwem mieliby bezpieczny i łatwy dostęp do usług publicznych i prywatnych.

Po kilku latach prac Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1183 z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 910/2014 w odniesieniu do ustanowienia europejskich ram tożsamości cyfrowej, tzw. rozporządzenia eIDAS2 weszło w życie 20 V 2024 r.¹¹⁰.

Uzasadniając celowość wprowadzanych zmian, wskazano: „zapewnienie właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego oraz odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa środków identyfikacji elektronicznej i usług zaufania wykorzystywanych w całej Unii, aby umożliwić i ułatwić osobom fizycznym i prawnym korzystanie z prawa do bezpiecznego uczestnictwa w społeczeństwie cyfrowym oraz dostępu do usług publicznych i prywatnych online w całej Unii”¹¹¹. Szczególnie ważne dla archiwistów jest poszerzenie katalogu usług zaufanych. Nowelizacja wprowadza dwie nowe usługi zaufania. Pierwsza z nich to archiwizacja elektroniczna, a druga to elektroniczne poświadczenie atrybutów, urządzeń do składania podpisu elektronicznego, urządzeń do składania pieczęci elektronicznej oraz rejestrów elektronicznych¹¹². Nie powinno zatem dziwić, że to właśnie archiwizacja elektroniczna jako usługa zaufania będzie

¹⁰⁶ „Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2481 z dnia 14 grudnia 2022 r.”.

¹⁰⁷ „Zalecenia Komisji (UE) 2021/946 z dnia 3 czerwca 2021 r.”, motyw (3).

¹⁰⁸ Shaping Europe’s Digital Future. „eIDAS Regulation”.

¹⁰⁹ „Proposal for a Regulation [...] 910/2014”.

¹¹⁰ „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1183 z dnia 11 kwietnia 2024 r.”.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid.

przedmiotem prac podejmowanych przez EGA. Zgodnie z planami prac na najbliższe pięć lat archiwa narodowe powinny podjąć działania mające na celu opracowanie wspólnych specyfikacji, a także procesów certyfikacji i akredytacji w zakresie archiwizacji elektronicznej. Działanie to powinno zagwarantować, że przechowywane w repozytoriach dane (dokumenty) będą spełniać określone prawem wymogi i standardy dla ich autentyczności, niezawodności i wiarygodności. W kontekście tym EGA wspólnie z archiwistami państw członkowskich powinna wspierać działania legislacyjne nad aktem wykonawczym odnoszącym się do przechowywania, np. wspierając organy unijne w decyzji¹¹³. Nie ulega wątpliwości, że archiwizacja elektroniczna jako usługa zaufania wpłynie na sektor archiwalny w całej Europie, co jak sądzę – może mieć pozytywne przełożenie wobec relacji sektor archiwalny, a sektor biznesowy. Ważne zatem, aby archiwa, podejmując prace w tym zakresie, uwzględniły unijne rekomendacje dla pasywnego przechowywania oraz standardy dla neutralnych klimatycznie centrów danych z uwzględnieniem przetwarzania brzegowego.

8. Dyrektywa w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu cyberbezpieczeństwa w całej Unii (*Directive on measures for a high common level of cybersecurity across the Union*)

Ostatnią regulacją wymienioną w strategii jest dyrektywa w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu cyberbezpieczeństwa w całej Unii¹¹⁴. Tzw. dyrektywa NIS2 jest nowelizacją pierwszego europejskiego prawa dotyczącego cyberbezpieczeństwa państw członkowskich oraz podmiotów działających na obszarze UE, które są kluczowe dla bezpieczeństwa sieci i systemów informacyjnych. Nie powinno zatem dziwić, że jest przedmiotem zainteresowania archiwów. Jako podmioty publiczne (mowa oczywiście o wyodrębnionych organizacjach archiwach w strukturach publicznych państw członkowskich) są zobowiązane, aby ją stosować, będąc częścią krajowego i europejskiego systemu cyberbezpieczeństwa.

Implementowanie przepisów w krajowych porządkach prawnych należy uznać za wyraz idei solidarności cyfrowej. Słusznie wskazuje się, że służą one urzeczywistnieniu wspólnego celu, jakim jest bezpieczne funkcjonowanie rynku wewnętrznego UE. Ponadto, wyrównują poziom wiedzy w poszczególnych państwach członkowskich¹¹⁵. W Polsce transpozycja

¹¹³ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 11.

¹¹⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555 z dnia 14 grudnia 2022 r.”.

¹¹⁵ Strzępek, „Cyberbezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej”, 150–161.

dyrektywy 2016/1148¹¹⁶ dokonała się w 2018 r. mocą ustawy o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa¹¹⁷.

Choć EGA w strategii sugeruje, aby archiwa krajowe wypracowały wspólne podejście do oceny i zarządzania informacjami wobec operatorów usług kluczowych i ważnych określonych w dyrektywie¹¹⁸. Wyrazić należy pogląd, że będzie to zadanie trudne, bowiem zgodnie z dyrektywą NIS2 rozszerza ona zakres podmiotowy m.in. o administrację publiczną, sektor żywności, ścieki, przemysł, zarządzanie odpadami i przestrzeń kosmiczną oraz szerzej traktuje niektóre sektory (m.in. rozszerzenie zakresu infrastruktury cyfrowej)¹¹⁹, a zakres jej wdrożenia w krajach unijnych jest różny. W Polsce lista operatorów usług kluczowych i usług cyfrowych¹²⁰ jest długa, a jak widać, unijny prawodawca postanowił ją rozszerzyć. Co więcej, dyrektywa wiąże co do skutku – na różnym poziomie była wdrażana pierwsza w państwach członkowskich. Może lepszym rozwiązaniem byłaby platforma dyskusyjna, wymiana doświadczeń i przyjętych praktyk. Dodać trzeba, że realizacja tej aktywności to połączenie działalności archiwów z sektorem prywatnym, co już kolejny raz wybrzmiewa ze strategii.

Plan działań

Realizacja opisanych w tekście celów, działań oraz wyzwań stojących przed archiwami wymaga skoordynowanej współpracy państw członkowskich. Te zostały określone w odrębnym dokumencie, pt. Plan działań EGA. Zgodnie z nim wydzielono dziesięć odrębnych działań, wskazując państwa koordynujące.

Zgodnie z powyższym, najbliższe pięć lat, do 2030 r. stawia przed EGA szereg zadań. Pierwsze działanie to promowanie niezależności instytucji archiwalnych i ich pracy na rzecz przejrzystości. Zadanie to zostało przypisane Holandii. Drugi obszar zadań związanych ze skutecznym wkładem w europejską wizję wizji gospodarki opartej na danych ma być zadaniem Łotwy i Belgii. Trzeci, przekazany Belgii, Hiszpanii oraz Historycznym Archiwom Unii Europejskiej, to aktywne uczestnictwo w zachodzących zmianach i udział w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Czwarte działanie to dokumentowanie kluczowej działalności oraz władzy w czasie kryzysu, za co odpowiada Szwecja. Kolejne, piąte zadanie należące do Węgier to tworzenie unijnych ram prawnych, które pozwolą państwom członkowskim na

¹¹⁶ „Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1148 z dnia 6 lipca 2016 r.”

¹¹⁷ „Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa”.

¹¹⁸ „Strategy of the European archives (2025–2030)”, 12.

¹¹⁹ Ministerstwo Infrastruktury. „Działania dotyczące wzmocnienia cyberbezpieczeństwa”.

¹²⁰ W odniesieniu do Polski, usługi kluczowe oraz cyfrowe stanowią załącznik 1 i 2 „Ustawy z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa”.

zarządzanie dokumentacją elektroniczną oraz archiwami. Określenie sposobów, form kształtowania narastającego zasobu w celu lepszego zarządzania powstającą dokumentacją i informacją to działanie przypisane Luksemburgowi. Dania z kolei będzie odpowiedzialna za opracowanie wspólnych specyfikacji oraz procesów dla akredytacji dla archiwizacji elektronicznej. Ósme działanie to wspieranie unijnych inicjatyw w zakresie otwartych danych poprzez szersze udostępnianie danych z zasobów archiwów. Prace w tym zakresie podejmie Irlandia. Polska oraz Historyczne Archiwa Unii Europejskiej mają określić ramy kompetencyjne w zakresie zarządzania dokumentacją i archiwami, co stanowi dziewiąte działanie. Ostatnie działanie, które z kolei pokrywa się z celem strategii, to pomoc w ochronie demokracji poprzez dostęp do wiarygodnych źródeł, za co odpowiedzialne są Niemcy¹²¹.

Dla każdego działania określono metodologię. Wśród dominujących znalazły się warsztaty, dyskusje, „okrągły stół”, prezentacje, badanie źródeł wtórnych, ankiety. Wszystko w jednym celu – wypracowania wspólnych rekomendacji, wytycznych, aby unijna polityka wobec archiwów była tożsama, jednolita oraz widzialna za szczeblach decyzyjnych.

Podsumowanie

Podsumowując niniejsze rozważania, należy pozytywnie ocenić wyznaczone zadania i wyzwania stojące przed archiwami europejskimi. Są one zgodne z ambicjami Unii Europejskiej oraz obowiązującym prawodawstwem, co potwierdza załączona lista aktów normatywnych. Choć realizacja tych zadań nie należy do łatwych, warto mieć na uwadze, że państwa członkowskie znajdują się na różnym etapie wdrażania celów związanych z cyfrową i klimatycznie neutralną Europą. Wydaje się, że rozbieżności te są znaczne – dla państw, które z powodzeniem realizują unijne cele, wskazane w strategii działania nie stanowią większego wyzwania. Trudności pojawiają się natomiast w krajach, które w tym zakresie pozostają poniżej średniej europejskiej. Należy jednak mieć nadzieję, że wspólna praca i skuteczna koordynacja przyniosą wymierne korzyści wszystkim stronom.

Na pełną ocenę wdrożenia omawianej strategii oraz skutków jej implementacji jest jeszcze zbyt wcześnie – dokument ten ma charakter „żywy”, podlegający dalszemu rozwojowi i aktualizacji. Naturalną konsekwencją będą dalsze badania. Nasuwa się pytanie o implementację jej norm i zaleceń. W tym zakresie istnieje potrzeba pogłębionych analiz, do których ankieta powinna okazać się odpowiednią formą. Potwierdzeniem zasadności takiego podejścia jest fakt, że archiwa w dobie cyfrowej Europy mają do odegrania wiele istotnych ról

¹²¹ „Action Plan of the European Archives Group Strategy”.

– są zarówno uczestnikami, jak i beneficjentami zachodzących zmian. Aby sprostać nowym wyzwaniom, muszą się modernizować, co czyni ten kierunek nie tylko słusznym z perspektywy rozwoju instytucjonalnego, ale także ważnym i uzasadnionym obszarem badań naukowych. Warto zatem kolejny raz powtórzyć i zaakcentować motywy, które legły u podstaw opracowania strategii. Za najistotniejszy z nich należy uznać potrzebę aktywnego uczestnictwa archiwistów w procesach decyzyjnych zarówno na poziomie Komisji Europejskiej, jak i krajowych instytucji archiwalnych.

Można więc uznać, że przedstawiona strategia otwiera przed archiwami możliwość uczestnictwa w budowie potencjału Unii Europejskiej, której siła opiera się na informacji i danych. Od archiwów oczekuje się transformacji w kierunku zrównoważonego rozwoju oraz świadczenia usług cyfrowych neutralnych dla klimatu. Realizacja tych celów może być osiągnięta m.in. poprzez stosowanie zasady jednorazowości, wykorzystanie przetwarzania brzegowego, odchodzenie od scentralizowanych centrów danych oraz promowanie „zrównoważonych praktyk cyfrowych”.

Bibliografia

„Action Plan of the European Archives Group Strategy (2025–2030)”. European Commission. Secretariat-General, 2. 12. 2024.

https://assets.ctfassets.net/8k0h54kbe6bj/23eX48uRKP04g5sGCE63Wf/a17d2198dd0422eeca325b7bcd5d110/A_ger_a__tlun_EAG_fyrir_evr_pska_stefnu___skjalam_lum.pdf.

„Archiving by Design Whitepaper”. 25. 05. 2023.

https://commission.europa.eu/document/download/e3cf4d38-ee41-42f9-8994-f6589ffad458_en?filename=Whitepaper%20AbD_en.pdf.

„Archiving-by-Design. Sub-Group to the European Archives Group. Terms of Reference”.

European Commission. Secretariat-General, 26. 04. 2022.

<https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/core/api/front/expertGroupAdditionalInfo/45273/download>.

CORDIS | European Commission. „Prototyping the most energy and cost efficient data center in the world: The Boden Type Data Center”. Udostępniono 24. 03. 2024.

<https://cordis.europa.eu/article/id/436271-on-the-path-to-green-clean-and-economical-data-centres-throughout-europe/pl>.

- „Council Recommendation of 14 November 2005 on priority actions to increase cooperation in the field of archives in Europe”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, nr 312 (2005): 55–6. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0835>.
- „Cyfrowa dekada Europy: cele cyfrowe na 2030 r.”. Udostępniono 28. 09. 2024. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_pl.
- „Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2481 z dnia 14 grudnia 2022 r. ustanawiająca program polityki «Droga ku cyfrowej dekadzie» do 2030 r.”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, nr 323, (2022): 4–26. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D2481>.
- Dembecka, Dobiesława. „Projekt TOOP szansą dla rozwoju cyfrowych usług publicznych w UE”. *media LOGISTYKA*, 13. 03. 2018. <https://www.logistyka.net.pl/bank-wiedzy/item/88788-projekt-toop-szansa-dla-rozwoju-cyfrowych-uslug-publicznych-w-ue>.
- „Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1148 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu bezpieczeństwa sieci i systemów informatycznych na terytorium Unii”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, nr 194 (2016): 1–30. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L1148>.
- „Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, nr 172, (2019): 56–83. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1024>.
- „Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu cyberbezpieczeństwa na terytorium Unii, zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 910/2014 i dyrektywę (UE) 2018/1972 oraz uchylająca dyrektywę (UE) 2016/1148”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, nr 333 (2022): 80–152. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2555>.
- „European Archives Group. 24 November 2022. Conclusions”. European Commission. Secretariat-General. Udostępniono 28. 08. 2024. <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/core/api/front/document/100337/download>.

„European Archives Group. 30 May 2024. Draft Agenda”. European Commission. Secretariat-General, 18. 04. 2024. <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/core/api/front/document/107630/download>.

„European Archives Group. 5 October 2023. Conclusions”. European Commission. Secretariat-General. Udostępniono 28. 08. 2024. <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/core/api/front/document/101336/download>.

„European Archives Group. Brussels 30 May 2024. Meeting Minutes”. European Commission. Secretariat-General, 11. 06. 2024. <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/core/api/front/document/107631/download>.

„European Archives Group. Stockholm, 25 May 2023. Conclusions”. European Commission. Secretariat-General. Udostępniono 28. 08. 2024. <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/core/api/front/document/100443/download>.

European Commission. „Commission Decision C (2016) 3301 of 30.5.2016 establishing horizontal rules on the creation and operation of Commission expert groups”. 30. 05. 2016. https://health.ec.europa.eu/document/download/14e396d1-3c38-474c-a615-78c5144554ac_en?filename=com_2016_3301_en.pdf.

European Commission. „Europe’s Digital Decade: Digital Targets for 2030 – Documents”. Udostępniono 29. 08. 2024. https://commission.europa.eu/europes-digital-decade-digital-targets-2030-documents_en.

European Commission. „European Archives Group”. Udostępniono 29. 12. 2024. https://commission.europa.eu/about/service-standards-and-principles/transparency/information-and-document-management/archival-policy/european-archives-group_en.

European Commission. „Register of Commission expert groups and other similar entities”. Udostępniono 29. 12. 2024. <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-groups/consult?lang=en&groupID=937>.

European Commission. Directorate General for Communications Networks, Content and Technology. *Shaping Europe’s Digital Future*. Publications Office, 2020. <https://data.europa.eu/doi/10.2759/48191>.

- European Commission. Directorate General for Communications Networks, Content and Technology. *2030 Digital Decade. Report on the State of the Digital Decade 2024*. Publications Office, 2024. <https://data.europa.eu/doi/10.2759/122170>.
- European Parliament. „EU AI Act: first regulation on artificial intelligence”. 8. 06. 2023. <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>.
- Galster, Jan, red. *Podstawy prawa Unii Europejskiej z uwzględnieniem Traktatu z Lizbony. Zarys wykładu*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, 2010.
- „General framework governing the establishment and functioning of a group of experts on cooperation between Member States in the field of archives”. 1. 01. 2010. https://commission.europa.eu/document/download/d93391aa-7d37-4066-8576-02fd69b9c395_en?filename=european-archives-group_general-framework_en.pdf.
- Gierat-Bieroń, Bożena. *Polityka kulturalna Unii Europejskiej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2018.
- Grzeszczak, Robert. „Art. 5”. W *Traktat o Unii Europejskiej: komentarz*, Stan prawny na 25 lipca 2023 r, zredagowali Dagmara Kornobis-Romanowska i Robert Grzeszczak. Warszawa: Wolters Kluwer, 2023.
- „Informal Commission Expert Group – European Archives Group. Terms of Reference”. European Commission. Secretariat-General, 26. 04. 2022. <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/core/api/front/expertGroupAdditionalInfo/46263/download>.
- „Jednolity portal cyfrowy”. 12. 12. 2023. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:single_digital_gateway.
- „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Cyfrowy kompas na 2030 r.: europejska droga w cyfrowej dekadzie.” Komisja Europejska, 9. 03. 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0118>.
- „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Europejska strategia w zakresie danych”. Komisja Europejska, 19. 02. 2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0066>.
- „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Strategia jednolitego rynku

- cyfrowego dla Europy”. Komisja Europejska, 6. 05. 2015. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0192>.
- „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Europejski plan działań na rzecz administracji elektronicznej na lata 2011–2015. Technologie informacyjno-komunikacyjne w służbie inteligentnej, zrównoważonej i innowacyjnej administracji publicznej”. Komisja Europejska, 15. 12. 2010. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0743>.
- Konstankiewicz, Marek. „Kształtowanie podstaw prawnych działalności archiwalnej w Polsce na przełomie XX i XXI w.” *Archeion* 120 (2019): 337–66. <https://doi.org/10.4467/26581264ARC.19.014.11823>.
- Konstankiewicz, Marek. „Regulacje prawa polskiego mające znaczenie dla działalności archiwalnej”. *Archeion* 121 (2020): 15–67. <https://doi.org/10.4467/26581264ARC.20.001.12958>.
- Konstankiewicz, Marek. „Współczesne wyzwania dla prawnej regulacji działalności archiwalnej”. W *Nowa archiwistyka – archiwa i archiwistyka w ponowoczesnym kontekście kulturowym*, zredagowali. Waldemar Chorażyczewski, Wojciech Piasek i Agnieszka Rosa, 139–46. Toruńskie Konfrontacje Archiwalne 4. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2014.
- Konstankiewicz, Marek. „Zmiany w zakresie udostępniania materiałów archiwalnych, wchodzące w życie 16 czerwca 2016 r., w ustawie z 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach”. *Archiwista Polski* 21, nr 3 (2016): 5–20.
- Łukasiak, Katarzyna. „Dokument w kontekście unijnej polityki otwartych danych”. *Wschodni Rocznik Humanistyczny* 19, nr 3 (2022): 227–36.
- Łukasiak, Katarzyna. „Legal Basis for Document Management in the European Commission”. W *Records, Management, Archives*, zredagowali Marlena Jabłońska i Marcin Smoczyński, 123–44. *Geschichte Im Mitteleuropäischen Kontext* 7. Göttingen: V&R unipress, 2025. <https://doi.org/10.14220/9783737017473.123>.
- Ministerstwo Cyfryzacji. „Wdrożenie Data Act”. Udostępniono 30. 12. 2024. <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/wdrozenie-data-act--do-30-kwietnia-2024-r>.
- Ministerstwo Infrastruktury. „Działania dotyczące wzmocnienia cyberbezpieczeństwa”. Udostępniono 28.12.2024. <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/informacje-biezace>.
- Pepłowska, Katarzyna. „The European Union Policy Regarding the Re-use of Public Sector Information and Its Legal Impact in Poland”. W *Urkunden, Archive, Kontexte*,

- zredagowały Magdalena Wiśniewska-Drewniak i Katarzyna Pełowska, 151–66. Geschichte im mitteleuropäischen Kontext 3. Göttingen: V&R unipress, 2022. <https://doi.org/10.14220/9783737014724.151>.
- Polska Prezydencja w Radzie Unii Europejskiej. „Europejska Grupa Archiwalna”. Udostępniono 2. 01. 2025. <https://polish-presidency.consilium.europa.eu/pl/wydarzenia/europejska-grupa-archiwalna/>.
- „Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council Amending Regulation (EU) No 910/2014 as Regards Establishing a Framework for a European Digital Identity”. European Commission, 3. 06. 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0281>.
- „Report from the Commission to the Council Summary. European Archives Group. Archives in Europe facing the challenges of the digital era. 2nd progress report to the Council”. European Commission, 21. 09. 2012. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012SC0263>.
- „Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future”. Udostępniono 15. 10. 2024. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.
- „Report on archives in the enlarged European Union. Increased archival cooperation in Europe: action plan”. 2005. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bd0ba27c-b278-4f49-8964-21f9bbabd919>.
- „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1724 z dnia 2 października 2018 r. w sprawie utworzenia jednolitego portalu cyfrowego w celu zapewnienia dostępu do informacji, procedur oraz usług wsparcia i rozwiązywania problemów”, a także zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, nr 295 z późn. zm. (2018): 1–38. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1724>.
- „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1119 z dnia 30 czerwca 2021 r. w sprawie ustanowienia ram na potrzeby osiągnięcia neutralności klimatycznej i zmiany rozporządzeń (WE) nr 401/2009 i (UE) 2018/1999 (Europejskie prawo o klimacie)”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, nr 243 (2021): 1–17. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119>.
- „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/868 z dnia 30 maja 2022 r. w sprawie europejskiego zarządzania danymi i zmieniające rozporządzenie (UE)

- 2018/1724 (akt w sprawie zarządzania danymi)”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, nr 152 z późn. zm. (2022): 1 – 44. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R0868>.
- „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2854 z dnia 13 grudnia 2023 r. w sprawie zharmonizowanych przepisów dotyczących sprawiedliwego dostępu do danych i ich wykorzystywania oraz w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) 2017/2394 i dyrektywy (UE) 2020/1828 (akt w sprawie danych)”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, poz. 2854 z późn. zm. (2023): 1 – 71. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202302854.
- „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1183 z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 910/2014 w odniesieniu do ustanowienia europejskich ram tożsamości cyfrowej”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, poz. 1183 (2024): 1–56. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401183.
- „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia zharmonizowanych przepisów dotyczących sztucznej inteligencji oraz zmiany rozporządzeń (WE) nr 300/2008, (UE) nr 167/2013, (UE) nr 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 i (UE) 2019/2144 oraz dyrektyw 2014/90/UE, (UE) 2016/797 i (UE) 2020/1828 (akt w sprawie sztucznej inteligencji)”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, poz. 1689 (2024): 1–144. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401689.
- „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/903 z dnia 13 marca 2024 r. w sprawie ustanowienia środków na rzecz wysokiego poziomu interoperacyjności sektora publicznego na terytorium Unii (akt w sprawie interoperacyjnej Europy)”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, poz. 903 (2024) 1–26. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202400903
- „Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2023/138 z dnia 21 grudnia 2022 r. ustanawiające wykaz szczególnych zbiorów danych o wysokiej wartości oraz warunki ich publikacji i ponownego wykorzystywania”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L, nr 19 (2023): 43–70. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0138>.
- „Rules of procedure of the European Archives Group”. Udostępniono 29. 12. 2024. https://commission.europa.eu/document/download/b502eae9-7f21-48d6-bd9b-ac65f5e984fb_en?filename=eag_rules-procedure_en.pdf.

- Saaman, Erik. „Archiving by Design”. Nationaal Archief. Udostępniono 28. 09. 2024.
<https://www.nationaalarchief.nl/en/archive/knowledge-base/archiving-by-design>.
- Saganek, Przemysław. „Art. 2”. W *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. T. 1: Art. 1–89*, Stan prawny na 1 stycznia 2012 r, zredagowane przez Dawid Miąsik, Nina Półtorak, i Andrzej Wróbel. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2012.
- Schlenker, Dieter. „Integrating Europe – The Historical Archives of the European Union and the 20th century’s Quest for a United Europe”. W *Supranational Archives Shared Heritage: Different Solutions*, zredagowali Halina Kowalczyk-Dudała, Dorota Drzewiecka, i Wojciech Krawczuk, 53–64. Warszawa: Archiwa Państwowe, 2023.
- Schlenker, Dieter. „The transnational archival memory of European integration”. *Archeion* 124 (2023): 79–86. <https://doi.org/10.4467/26581264ARC.23.002.17862>.
- Shaping Europe’s Digital Future. „Digital Decade 2024 Report: Country Fact Pages”. Udostępniono 29. 08. 2024. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/digital-decade-2024-report-country-fact-pages>.
- Shaping Europe’s Digital Future. „Europe’s Digital Decade”. Udostępniono 29. 08. 2024. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europes-digital-decade>.
- Shaping Europe’s Digital Future. „eIDAS Regulation”. Udostępniono 12. 09. 2024. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/pl/policies/eidas-regulation>.
- Stępień, Robert. „Możliwości zastosowania sztucznej inteligencji i blockchain w działalności archiwalnej. Przegląd doświadczeń zagranicznych”. *Archeion* 122 (2021): 69–93.
- Stępień, Robert. „Wykorzystanie sztucznej inteligencji w zakresie elektronicznego zarządzania dokumentacją”. W *Dokumenty w postaci elektronicznej. Problemy zarządzania*, zredagowali Katarzyna Łukasiak i Marcin Smoczyński, Biblioteka Zarządcy Dokumentacji 11. W druku.
- Stępnia, Władysław. „Archiwa w polityce europejskiej. Uwagi wstępne”. W *Archiwa w nowoczesnym społeczeństwie. Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Olsztyn 6–8 września 2007 r.*, zredagowali Jarosław Poraziński i Krzysztof Strykowski: 23–43. Warszawa: Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, 2008.
- „Strategy of the European archives (2025–2030)”. European Commission. Secretariat-General, 5. 06. 2024. https://commission.europa.eu/document/download/a9e9beb5-c6d3-4f9f-b58b-1f20e4c1f1fc_en?filename=strategy-of-the-european-archives-2025-2030.pdf.
- Strykowska, Sylwia. „Problematyka ochrony dóbr kultury w prawie Unii Europejskiej”. *Archiwista Polski* 22, nr 1–2 (2017): 43–53.

- Strzępek, Kamil. „Cyberbezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej – podstawy prawne (międzynarodowe i krajowe)”. *Prokuratura i Prawo*, nr 12 (2023): 150–61.
- „Traktat o Unii Europejskiej”. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, nr 90, poz. 864/30 z późn. zm. (2004).
- „Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą”. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, nr 90, poz. 864/2 z późn. zm. (2004).
- „Uchwała nr 125 Rady Ministrów z dnia 22 października 2024 r. w sprawie Krajowego planu działania do programu polityki «Droga ku cyfrowej dekadzie» do 2030 r.” *Monitor Polski*, poz. 989 (2024).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20240000989/O/M20240989.pdf>.
- „Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa”. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, poz. 1560 (2018).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001560/T/D20181560L.pdf>.
- „Wieloletni plan działania na lata 2014–2018 dotyczący europejskiej e-sprawiedliwości”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C*, nr 182 (2014): 2–13. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0614\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0614(01)).
- Yeo, Geoffrey. „Artificial intelligence and the future(s) of archival theory and practice”. *Archeion* 125 (2024): 10–32.
- „Załącznik do Komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Cyfrowy Kompas na 2030 r.: europejska droga w cyfrowej dekadzie”. Komisja Europejska, 9. 03. 2021.
https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:12e835e2-81af-11eb-9ac9-01aa75ed71a1.0007.02/DOC_2&format=PDF.
- „Zalecenia Komisji (UE) 2021/946 z dnia 3 czerwca 2021 r. w sprawie wspólnego unijnego zestawu narzędzi na potrzeby skoordynowanego podejścia do europejskich ram tożsamości cyfrowej”. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L*, nr 210 (2021): 51.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021H0946>.